

Humanitarismi ja avustustyöntekijöiden turvallisuus Syyrian sisällissodassa

Iida-Maria Tammi^{1,2}

Joka vuosi miljoonista siviileistä tulee sodan uhreja. Noin joka neljännessä maailman maassa on parhaillaan käynnissä sota tai jonkinlainen muu aseellinen selkkaus (Stockholm International Peace Research Institute 2023). Vaikka taistelut käydään pääasiallisesti erilaisten sotilaallisten toimijoiden välillä, sota vaikuttaa myös näiden maiden siviiliväestöön. Arvioiden mukaan jopa yli 90 prosenttia kaikista sodan uhreista on siviilejä (Khorram-Manesh ym. 2021). He ovat naisia, lapsia, vanhuksia ja muita henkilöitä, jotka eivät kannata aseita tai osallistu taisteluihin. He eivät lietsota väkivaltaa, pitkitä konfliktia tai edes välttämättä kannata mitään sodan osapuolista.

Silti he kärsivät sodan seurauksista. Konfliktialueilla asuvat siviilit joutuvat jättämään kotinsa ja pakenemaan taisteluita. Monet päätyvät asumaan leireissä tai hakemaan kansainvälistä suojelua turvapaikanhakijoina. Siviilit saattavat kärsiä nälästä ja janosta, ja heidän pääsyyksiä peruspalveluihin, kuten terveydenhuoltoon, ravintoon ja puhtaaseen veteen, on usein riittämätöntä.

Humanitaarinen apu pelastaa ihmishenkiä

Humanitaarisen avun eli hätäavun tarkoituksena on lievittää näitä erilaisia inhimillisen kärsimyksen muotoja. Apua annetaan konfliktien ja kriisien uhreille, riippumatta heidän kansallisuudestaan, sukupuolestaan tai uskollisesta, poliittisesta tai muusta vakaumuksestaan. Humanitaarinen apu pelastaa ihmishenkiä ja ylläpitää ihmisarvoa silloin, kun ihmisten elämät ovat mullistuneet luonnonkatastrofen tai ihmisten aiheuttamien kriisien seurauksena.

On kuitenkin tärkeää huomata, että pelkkä avun *antaminen* ei ole itsessään riittävää. Pitää myös varmistaa, että lääkkeet, ruoka ja muut humanitaariset tarvikkeet todella saadaan perille lopulliseen määränpäähänsä. Olemassa oleva tutkimus osoittaa, että turvallisuus ja avustustyöntekijöihin kohdennettu väkivalta ovat yksi heidän työssään kohtaamia suurimpia haasteita (ks. Stoddard 2020). Huolimatta siitä, että väkivalta humanitaarisia toimijoita kohtaan on kielletty kansainvälisen oikeuden nojalla, se on yleinen ilmiö.

Joka vuosi maailmalla rekisteröidään yli kaksisataa merkittävää väkivaltatapausta avustustyöntekijöitä kohtaan. Humanitaarisia työntekijöitä ryöstetään, ammutaan, kidnapataan ja tapetaan. Yhä useammin heistä myös tulee laittomien pidätysten uhreja. Kasvava määrä valtioita on hyväksynyt ja ratifioinut lakeja, jotka kriminalisoivat humanitaarisen avun tarjoamisen tietyille ryhmille tai väestöosille (Modirzadeh ym. 2011; Marin & Ali 2021).

1 MSc, väitöskirjatutkija, Helsingin yliopisto, <iida.tammi@helsinki.fi>

2 Kirjoitus perustuu Helsingin yliopistossa 13.10.2023 pidettyyn englanninkieliseen *lectio praecursoria* -esitelmään *Invisible Threats: The Making and Unmaking of Humanitarian Security in the Syrian Civil War*.

Näillä väkivaltaisilla tapahtumilla on suora vaikutus humanitaariseen toimintaan. Ne lisäävät avustustyön kuluja ja heikentävät järjestöjen mahdollisuuksia toteuttaa toiminnassaan inhimillisyyden, tasapuolisuuden, puolueettomuuden ja riippumattomuuden periaatteita. Turvattomuus myös hankaloittaa avun perillepääsyä ja saattaa tehdä joistain alueista jopa kokonaan luoksepääsemättömiä.

Turvattomuus vaikuttaa kansallisiin ja kansainvälisiin työntekijöihin eri tavoin

Väitöskirjassani analysoin turvattomuuden vaikutuksia konfliktialueilla asuviin ja työskenteleviin humanitaarisiin toimijoihin (Tammi 2023b). Tutkimuksellani on kaksi tavoitetta. Pyrin ensinnäkin ymmärtämään, kuinka turvallisuusriskit kehittyvät ja näkyvät avustustyöntekijöiden jokapäiväisessä työssä. Toiseksi käsittelen turvattomuuden vaikutuksia humanitaarisen työn parissa toimiviin eri ammattiryhmiin.

Termillä eri ryhmät viitataan erityisesti kansallisiin ja kansainvälisiin avustustyöntekijöihin. Kansainväliset tai niin sanotut ulkomaantyöntekijät (engl. *expatriate personnel*) ovat henkilöitä, jotka on lähetetty asumaan ja työskentelemään asuinmaansa ulkopuolisiin maihin. Humanitaarisella sektorilla ulkomaantyöntekijät toimivat lähinnä hallinnollisissa tai johtotehtävissä, ja heidän oleskelunsa hätäalueella rajoittuu yleensä heidän sopimuksensa kestoan.

Sen sijaan kansalliset työntekijät (engl. *locally recruited*) ovat yleensä kotoisin kriisialueilta. Heidät on palkattu paikallisten lakien ja säädösten nojalla, ja he jäävät usein oleskelemaan alueelle vielä sen jälkeen, kun akuutti humanitaarinen kriisi on päättynyt.

On olemassa vahvaa näyttöä siitä, että turvattomuus ja väkivalta vaikuttavat eri tavoin näihin kahteen ammattiryhmään. Vuonna 2022 yhteensä 671 avustustyöntekijää kohtasi työsään väkivaltaa (AWSD 2023). Heistä 620 oli paikallisia työntekijöitä.

Tämä ei ole pelkästään sattumaa. Samanlaisia lukuja on raportoitu siitä lähtien, kun avustustyöntekijöiden turvallisuutta koskevia tilastoja alettiin koostaa 1990-luvun lopulla. Keskimäärin yhdeksän jokaisesta kymmenestä väkivaltaa kohdanneesta avustustyöntekijästä on kansallinen työntekijä.

Osittain tämä turvattomuuden epätasainen jakautuminen kuvastaa kansallisten avustustyöntekijöiden tekemän työn määrää. Viimeisimpien tietojen mukaan yli 90 prosenttia kaikista humanitaarisista työntekijöistä oli paikalta palkattuja (ALNAP 2022, 16). Kansallisella henkilöstöllä on keskeinen rooli apua tarvitsevien ihmisten ja ryhmien tunnistamisessa sekä avun perille toimittamisessa.

Lisäksi tutkimus osoittaa, että paikallisten avustustyöntekijöiden turvallisuuteen vaikuttavat myös kansainvälisen humanitaarisen järjestelmän rakenteet. Kansallisille työntekijöille osoitetaan esimerkiksi usein vaarallisempia työtehtäviä kuin ulkomaantyöntekijöille (Duffield 2012). He viettävät suuren osan työajastaan epävakaissa kenttäolosuhteissa ja näin ollen altistuvat useammille riskeille kuin heidän kansainväliset kollegansa.

On myös tärkeää huomioida, että paikalliset toimijat ovat usein ensimmäisinä paikalla, kun konflikti tai kriisi puhkeaa. Esimerkiksi Ukrainassa paikalliset vapaaehtoisjoukot olivat avainasemassa humanitaarisen toiminnan käynnistämässä. He tarjosivat suojaa evaku-

oiduille, jakoivat ruokaa ja vettä sekä hoitivat haavoittuneita. Monet heistä työskentelivät etulinjojen tuntumassa alueilla, joilla taistelut olivat kaikkein intensiivisimpiä.

Sen lisäksi että paikalliset toimijat ovat vastuussa kaikkein vaarallisimmista operationaalisista tehtävistä ja velvollisuuksista, heille on tarjolla vähemmän turvallisuusjärjestelyitä kuin kansainvälisille avustustyöntekijöille.

Ulkomaantytöntekijöillä on keskimäärin parempi palkka ja työehdot sekä enemmän mahdollisuuksia kansainväliseen liikkuvuuteen (Pascucci 2019; Fassin 2007). Kun esimerkiksi Taleban tuli uudestaan valtaan Afganistanissa kaksi vuotta sitten, monet avustusjärjestöt evakuoivat kansainväliset työntekijänsä tai siirsivät heidät turvallisemmille alueille. Toisin kuin ulkomaantytöntekijöillä, paikallisilla avustustyöntekijöistä ei ollut muuta vaihtoehtoa kuin jäädä alueelle ja sopeutua muuttuneeseen tilanteeseen (Tammi 2021a). He jatkoivat työskentelyään epävakaisissa olosuhteissa ja pyrkivät parhaansa mukaan vastaamaan afganistanilaisten humanitaarisiin tarpeisiin.

Tapaustutkimus Syyrian sisällissodasta

Väitöskirjani keskiössä ei kuitenkaan ole Afganistan eikä Ukraina vaan Syyrian sisällissota ja sen aiheuttama humanitaarinen kriisi. Syyrian sota on pitkittynyt aseellinen konflikti, joka alkoi keväällä 2011 ja jatkuu yhä. Sotaa käydään pääasiallisesti Syyrian hallituksen ja oppositioryhmiä välillä. Ensimmäistä johtaa maan *de facto* presidentti, Bashar al-Assad.

Sen lisäksi, että sota on luhistanut Syyrian talouden ja monet sen historiallisesti merkittävistä kulttuurikohteista, se on myös aiheuttanut maassa akuutin humanitaarisen kriisin. Noin puolet paikallisesta väestöstä on joutunut siirtymään kotiseuduiltaan, ja yli 15 miljoonan henkilön arvioidaan tarvitsevan humanitaarista apua ja suojelua (European Commission 2023).

Syyrian siviilien hätää on lisännyt ennakoimaton pääsy (engl. *irregular access*) avun pariin. Humanitaaristen järjestöjen on ollut erityisen vaikea toimittaa apua alueille, jotka ovat oppositiojoukkojen hallussa. Viime vuosien aikana Syyriassa on myös tehty monia iskuja humanitaarisia toimijoita vastaan. Esimerkiksi syyskuussa 2016 tehtiin ilmaiskuu Aleppoon hätäapua toimittamassa ollutta rekkasaattuetta vastaan. Isku tappoi ainakin kymmenen henkilöä ja vahingoitti tai tuhosi valtaosan rekkojen lastina olleista humanitaarisista tarvikkeista.

Vaikka tämä tapahtuma on jo itsessään syvästi ongelmallinen, se on vain yksi monista esimerkeistä. Viimeisen kahdentoista vuoden aikana Syyriassa on rekisteröity satoja väkivallantekoja humanitaarisia toimijoita vastaan. Tutkijat ovatkin esittäneet, että väkivaltaa on käytetty keinona hankaloittaa avun toimittamista oppositioalueille (Meininghaus 2016). Sen avulla on myös pyritty kohdentamaan humanitaarista apua ja tarvikkeita hallituksen hallussa olevien alueiden väestölle.

Ymmärtääkseni paremmin Syyriassa vallitsevaa monimutkaista tilannetta koostin ja analysoin kolme erilaista laadullista aineistoa. Aloitin aineistonkeruun helmikuussa 2020 matkustamalla etelä-Turkissa, Syyrian rajan tuntumassa sijaitsevaan Gaziantepin kaupunkiin. Haastattelin neljän viikon aikana yhteensä kahtakymmentä avustustyöntekijää, *policy*-toimijaa ja muuta asiantuntijaa heidän kokemuksistaan humanitaarisen avun tilanteesta Syyriassa. Tiedustelin heidän näkemyksiään liittyen Syyrian oppositioalueilla vallitsevan turvattomuus-

den juurisyihin, sen seurauksiin sekä keinoihin, joilla tilannetta voitaisiin parantaa. Toisen aineiston muodostavat Yhdistyneiden kansakuntien turvallisuusneuvoston pöytäkirjat ja kolmannen humanitaaristen järjestöjen kenttäraportit.

Analysoin näitä aineistoja diffraktiivisen ja lähiluennan keinoin, ja kirjoitin niiden pohjalta neljä vertaisarvioitua tieteellistä artikkelia.³ Diffraktiivinen luenta viittaa Donna Harawayn (1997) ja Karen Baradin (2007; 2014) kehittämään analyysimenetelmään, jolla pyritään tuomaan esiin toimijuuden eri muotoja ja haastamaan ihmiskeskeistä maailmankuvaa.

Mitä tarkoittaa 'turvallisuus'?

Näissä artikkeleissa erittelin syitä, joiden takia avustustyöntekijät altistuvat väkivallalle ja turvattomuudelle konfliktialueilla. Haluan nostaa esiin kaksi tärkeää väitöskirjatutkimukseni löydöstä.

Tutkimukseni ensimmäinen löydös osoittaa, että avustustyöntekijöiden turvattomuus on sekä pragmaattinen että epistemologinen ongelma. Sen lisäksi, että pyritään kehittämään erilaisia työkaluja ja mekanismeja avustustyöntekijöiden suojelemiseksi, on tärkeää myös pysähtyä pohtimaan, mitä oikeastaan tarkoitamme sanalla 'turvallisuus'. Annan tästä esimerkin.

Valtaosaa niistä tapahtumista, joihin olen viitannut edellä voidaan kuvailla 'räjähtävänä väkivaltana' (vrt. Nixon 2011). Ampumiset, ryöstöt ja kidnappaukset: ne kaikki purskahtavat sensationaaliseen näkyvyyteen ja tapahtuvat verrattain lyhyen ajan kuluessa. Mutta tällainen räjähtävä väkivalta ei ole ainoa turvattomuuden muoto, joka vaikuttaa humanitaariseen henkilöstöön.

Syyriassa paikalliset avustustyöntekijät kärsivät erilaisista pitkittyneen turvattomuuden muodoista, jotka ilmenevät asteittain ja monien vuosien kuluessa. Koostamani aineisto osoittaa, että paikalliset avustustyöntekijät – ja erityisesti terveydenhuollon työntekijät – altistuvat väkivallalle jo ennen kuin he alkoivat työskennellä kansainvälisille humanitaarisille järjestöille (ks. myös Kallström ym. 2021). Syyrian hallitus vainosi erityisesti työntekijöitä, jotka tarjosivat hoitoa ja muita palveluita opposition tukijoille. Monet heistä joutuvat jättämään kotinsa ja pakenemaan maasta.

Yhtäältä tämä löydös kiinnittää huomiota paikallisten työntekijöiden vaikeaan ja epäoikeudenmukaiseen tilanteeseen. Toisaalta sillä on seurauksia humanitarismia ja turvallisuutta koskevalle tieteelliselle keskustelulle.

Sen lisäksi, että kysymme miten parhaiten pitää avustustyöntekijät turvassa epävakaisissa kenttäolosuhteissa, tutkijoiden tulisi myös pohtia turvallisuuden perimmäistä luonnetta. Kuinka keskeiset termit – kuten vaikkapa riski, uhka tai altistuminen – määritellään tutkimuksessa? Mistä nämä määritelmät kumpuavat, ja kenen näkemyksiä ja kokemuksia ne edustavat?

Ottamalla tällaiset kysymykset paremmin huomioon humanitarismia koskevassa tutkimuksessa on mahdollista luoda tehokkaampaa turvallisuuspolitiikkaa sekä parantaa olemassa olevien turvallisuusmekanismien kattavuutta.

3 Näistä artikkeleista yksi on vertaisarvioitavana ja kolme julkaistu (ks. Tammi 2021b; 2022; 2023a).

Turvattomuuden inhimilliset ja ei-inhimilliset syyt

Tutkimukseni toinen keskeinen löydös liittyy tapaan, jolla turvallisuusuhat muodostuvat konfliktialueilla. Humanitarismia koskevassa tutkimuksessa on perinteisesti keskitytty ihmisolentojen aiheuttamiin turvallisuusuhkiin. Näitä ovat esimerkiksi sotilaat tai muut sotilaalliset toimijat; poliitikot, jotka pyrkivät oikeuttamaan humanitaarisiin toimijoiden kohdistuvaa väkivaltaa; tai vaikkapa henkilöt, jotka koittavat käyttää väkivaltaa tai sillä uhkaamista keinona saada rahallista tai muuta aineellista hyötyä itselleen tai sodan köyhdyttämälle yhteisölleen.

Vähemmälle huomiolle on sen sijaan jäänyt tapa, jolla turvallisuusuhat niin sanotusti *nousevat* humanitaarisesta toimintaympäristöstä. Tutkimukseni osoittaa muun muassa, että hiljattainen COVID-19-pandemia lisäsi riskejä Syyriassa toimiville avustustyöntekijöille. Heidän työnsä vaikeutui, kun poliittiset päätöksentekijät pyrkivät rajoittamaan valtioiden sisäistä ja kansainvälistä liikkuvuutta.

Tämän lisäksi erityisesti oppositioalueille toimivilla avustustyöntekijöillä oli vaikeuksia saada tarpeeksi maskeja tai suojapukuja. Heidän työnsä luonne toi heidät jatkuvaan kontaktiin haavoittuvien ryhmien kanssa ja lisäsi heidän riskiään altistua virukselle.

Toinen mielenkiintoinen esimerkki liittyy sairaaloihin ja terveydenhuollon infrastruktuuriin tehtyihin iskuihin. Olemassa oleva tutkimus indikoi, että Syyrian hallitus on toistuvasti ja järjestelmällisesti iskenyt sairaaloihin osana sotastrategiaansa (Fouad ym. 2017; Martínez & Eng 2018). Arvioiden mukaan noin puolet maan terveydenhuollon infrastruktuurista on tuhoutunut ja jopa 70 prosenttia terveydenhuollon henkilökunnasta paennut maasta (Alhaffar & Janos 2021).

Oma tutkimukseni tuotti tästä lisää todistusaineistoa. Se osoitti, että sairaalaiskut ovat olleet keino pakottaa siviilit siirtymään pois opposition hallussa olevilta alueilta ja valmistella nämä alueet hallituksen joukkojen valtausta varten. Sairaalaiskut voidaankin nähdä tapauksina, joissa avustustyöntekijät eivät ole niinkään väkivallan ensisijaisia kohteita kuin sivullisia uhreja Syyrian hallituksen siviili-infrastruktuuriin kohdentamissa laittomissa iskuissa.

Lopuksi

Tutkimukseni on lisännyt kriittistä ymmärrystä avustustyöntekijöihin kohdistuvan väkivallan syistä ja seurauksista. Se on osoittanut, että avustustyöntekijöiden turvallisuus on monimutkainen ja -tahoinen ilmiö, johon vaikuttavat niin avustustyöntekijöiden operationaalinen toimintaympäristö kuin myös kansainvälisen humanitaarisen järjestelmän institutionaaliset, oikeudelliset ja muut rakenteet.

On kuitenkin tärkeää tehdä ero avustustyöntekijöiden turvallisuuteen vaikuttavien ensi- ja toissijaisten syiden välillä. Vaikka nämä äsken mainitsemani seikat saattavat joko parantaa tai heikentää humanitaaristen toimijoiden turvallisuustilannetta, ne eivät itsessään aiheuta turvattomuutta. Poliittisesti motivoitunut väkivalta ja muut ulkoiset uhat ovat yhä edelleen avustustyöntekijöiden turvattomuuden keskeisimpiä juurisyytä.

On myös tärkeää pitää mielessä, että jokainen avustustyöntekijöihin kohdistuva isku on kansainvälisen oikeuden vastainen teko sekä mahdollinen sotarikos. Kansainvälisen yhteisön

tulee vastata humanitaarisiin työntekijöihin kohdistuvaan väkivaltaan päämäärätietoisesti ja vankkumatta sekä huolehtia siitä, että syylliset saatetaan vastuullisiksi teoistaan. Vaakalaudalla ovat niin avustustyöntekijöiden henki ja turvallisuus kuin myös sotien ja kriisien uhrien hyvinvointi.

Kysymys avustustyöntekijöiden kenttäturvallisuudesta tulee olemaan merkityksellinen myös tulevaisuudessa. On hyvin todennäköistä, että humanitaariset tarpeet kasvavat huomattavasti lähivuosina. Sään ääri-ilmiöt, kuivuus, tulvat, maastopalot ja muut ilmastonmuutokseen liittyvät tapahtumat ajavat uusien humanitaaristen kriisien muodostumista ja syöksevät yhä kasvavan määrän ihmisiä köyhyyteen (International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies 2019).

Näihin kasvaviin tarpeisiin vastaaminen vaatii lisää rahallisia ja muita resursseja, mutta myös kyvyn taata esteetön ja turvallinen pääsy haavoittuvien ryhmien luo. Onkin ensiarvoisen tärkeää, että turvallisuuskysymykset ovat prioriteettiä niin kansainvälisille humanitaarisille toimijoille kuin myös humanitaaristen aiheiden parissa työskenteleville tutkijoille.

Lähteet

- Alhaffar, Bahaa Aldin & Sandor Janos (2021): "Public health consequences after ten years of the Syrian crisis: A literature review". *Global Health*, 17(111), 1–11.
- ALNAP (2022): *The state of the humanitarian system*. Lontoo: ALNAP/ODI.
- AWSD (2023): Humanitarian outcomes. Aid Worker Security Database. <https://aidworkersecurity.org>, 28.9.2023.
- Barad, Karen (2007): *Meeting the universe halfway*. Durham: Duke University Press.
- Barad, Karen (2014): "Diffracting diffraction: Cutting together-apart". *Parallax*, 20, 168–187.
- Duffield, Mark (2012): "Challenging environments: Danger, resilience and the aid industry". *Security Dialogue*, 43(5), 475–492.
- European Commission (2023): European Civil Protection and Humanitarian Aid Operations. https://civil-protection-humanitarian-aid.ec.europa.eu/where/middle-east-and-northern-africa/syria_en, 28.9.2023.
- Fassin, Didier (2007): "Humanitarianism as a politics of life". *Public Culture*, 19(3), 499–520.
- Fouad, M. Fouad, Annie Sparrow, Ahmad Tarakji, Mohamad Alameddine, Fadi El-Jardali, Adam P Coutts, Nour El Arnaout, Lama Bou Karroum, Mohammed Jawad, Sophie Roborgh, Aula Abbara, Fadi Alhalabi, Ibrahim AlMasri & Samer Jabbour (2017): "Health workers and the weaponisation of health care in Syria: A preliminary inquiry for The Lancet-American University of Beirut Commission on Syria". *Lancet*, 390(10111), 2516–2526.
- Haraway, Donna (1997): *Modest_Witness@Second_Millennium. FemaleMan©_meets_OncoMouseTM: Feminism and technoscience*. New York: Routledge.
- International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies (2019): *The cost of doing nothing: The humanitarian price of climate change and how it can be avoided*. Geneve: International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies.
- Kallström, Agneta, Mikko Häkkinen, Orwa Al-Abdulla, Hannu Juusola & Jussi Kauhanen (2021): "Caught in crossfire: Health care workers' experiences of violence in Syria". *Medicine, Conflict and Survival*, 37(1), 34–54.
- Khorram-Manesh, Amir, Frederick M. Burkle, Krzysztof Goniewicz & Yohan Robinson (2021): "Estimating the number of civilian casualties in modern armed conflicts: A systematic review". *Frontiers in Public Health*, 9(765261), 1–11.

- Marin, Alejandro Pozo & Rabia Ben Ali (2021): "Guilt by association: Restricting humanitarian assistance in the name of counterterrorism". *International Review of the Red Cross*, 103(916–917), 539–554.
- Martínez, José Ciro & Brent Eng (2018): "Stifling stateness: The Assad regime's campaign against rebel governance". *Security Dialogue*, 49(4), 235–253.
- Meininghaus, Esther (2016): "Humanitarianism in intra-state conflict: Aid inequality and local governance in government and opposition-controlled areas in the Syrian war". *Third World Quarterly*, 37(8), 1454–1482.
- Modirzadeh, Naz K., Dustin A. Lewis & Claude Bruderlein (2011): "Humanitarian engagement under counter-terrorism: A conflict of norms and the emerging policy landscape". *International Review of the Red Cross*, 93(883), 623–647.
- Nixon, Rob (2011): *Slow violence and the environmentalism of the poor*. Cambridge: Harvard University Press.
- Pascucci, Elisa (2019): "The local labour building the international community: Precarious work within humanitarian spaces". *Environment and Planning A: Economy and Space*, 51(3), 743–760.
- Stockholm International Peace Research Institute (2023): *SIPRI Yearbook 2023*. Oxford: Oxford University Press. <https://www.sipri.org/yearbook/2023>, 28.9.2023.
- Stoddard, Abby (2020): *Necessary risks: Professional humanitarianism and violence against aid workers*. New York: Palgrave Macmillan.
- Tammi, Iida-Maria (2021a): "Afganistan tuo esiin humanitaarisen järjestelmän eriarvoistavat rakenteet". *Kanava*, 7, 42–44.
- Tammi, Iida-Maria (2021b): "Politicians, pathogens, and other threats to aid workers: A material semiotic analysis of violence against health care in the Syrian conflict". *Critical Studies on Security*, 9(3), 183–195.
- Tammi, Iida-Maria (2022): "The humanitarian frame of war: How security and violence are allocated in contemporary aid delivery". *Third World Quarterly*, 43(5), 963–978.
- Tammi, Iida-Maria (2023a): "Fighting with words: Humanitarian security and the changing role of law in contemporary armed conflict". *Disasters*, 47(4), 870–890.
- Tammi, Iida-Maria (2023b): *Invisible threats: The making and unmaking of humanitarian security in the Syrian civil war*. Poliittisen historian väitöskirja, valtiotieteellinen tiedekunta, valtiotieteellisen tiedekunnan julkaisusarja 252/2003. Helsinki: Helsingin yliopisto.